

РЕЗЮМЕТА  
НА ТРУДОВЕТЕ НА ДОЦ. Д-Р ЛИЛИЯ ИЛИЕВА  
ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРС ЗА ПРОФЕСОР  
ПО ОБЩО И СРАВНИТЕЛНО ЕЗИКОЗНАНИЕ (СРАВНИТЕЛНО  
ЕЗИКОЗНАНИЕ)

(Д.В. бр. 55, 19.VII. 2011 г. )

## **1. МОНОГРАФИИ**

**1.1. Лилия Илиева. БЪЛГАРСКИЯТ ЕЗИК В ПРЕДИСТОРИЯТА НА КОМПАРАТИВНАТА ЛИНГВИСТИКА И В ЕЗИКОВИЯ СВЯТ НА РАННИЯ ЕВРОПЕЙСКИ МОДЕРНИЗЪМ.** Благоевград, 2011, с. 230.

### РЕЗЮМЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК:

Предлаганата книга представя изследванията на авторката в областите на лингвистиката и славистиката и цели да покаже предисторията на компаративната лингвистика в Европа, интереса към славянските езици, родствения им връзки с други езици и мястото на българския език в лингвистичното мислене от тринайсети до осемнайсети век. Българският език е изследван в неговите ранни реализации през периода XVI – XVIII в.

в различни дискурси, които представят корените на модерните времена: печатна форма, любовен дискурс, регистрации на текстове или изрази, означени като «български» в други страни и т.н.

В увода въпросът за ранните културни и езикови връзки на българи с европейския запад е анализиран в светлината на езиков материал и исторически данни.

Първата глава носи заглавието «Вписвания на българския език и славянските езици в предисторията на компаративната лингвистика» изследва процеса, при който се оформя осъзнаването на генетичните връзки между езиците в Европа (днес – разглеждани като част от индо-европейското езиково семейство). Голямото откритие – фактът, че между езиците на индоевропейското семейство съществува родство – е обусловен от

«откриването» на гръцкия език, така, както «откриването» на санскрита после води до оформянето на компаративния метод в лингвистиката в края на XVIII и началото на XIX век. Идеята за езиковото родство между «славянския», немския, гръцкия и латинския език е развита първо от чешкия хуманист Сигизмунд Гелениус (1497-1554), а швейцарският автор Теодор Библиандер (1509-1564) е първият, който изтъква важността на флексиите в работата върху славнението между езиците.

Езиците, представяни в трудовете с филологическа ориентация, са въвеждани с псевдоантични имена като «етруски» (за италианския), «галски» (за френския), «епиротски» (за албанския) и т.н., а някои езици са вариации на изкуствени езикови форми (като «далматинския» в речника на Фауст Вранчич).

Към края на XVI век православната общност на Rzecz Pospolita започва отпечатването на филологически ориентирани трудове на български автори, напр., „За осемте части на речта”, съставено през X век от българския ерудит Йоан Екзарх. В украинските книги се среща означението „български език”, а също е отразена и българска лексика от времето на т.нар. среднобългарски период, зобре отразена в речниците от първите десетилетия на XVII в..

Първият езиков спесимен на българския език (и на други славянски езици) е публикуван през 1781 г. от знаменития руски поет и драматург Александър П. Сумароков. Този автор е посочил и езиковото родство между славянските езици и някои други езици в Европа.

Втората глава носи заглавието „Кълновете на новите дискурси”. В нея първо са изследвани текстотете от книгата на Атанасий Кирхер (Рим, 1652) като представящи поетическото творчество на южните славяни. Текстотете са написани от хърватина Юрай Крижанич и имат задачата да представят гласотете на Илирия – през XVII в. - фантастично име за земите на южните славяни. Изследвани са и някои други кратки форми, като кратките песни от българско-гръцкия разговорник от края на XVI в., които имат рима и показват развит любовен дискурс. Разгледан е и въпросът за т.нар. бугарщици – до XX в. по адриатическото крайбрежие изпълнението на песни е завършвало с „вие, които вярвате в Бога и разбирате български...”

Третата глава носи означението „Гутенберговата революция”. Разгледан е въпросът за ранното възникване (а след това – и изчезване при православните) на книгопечатането при южните славяни с особено внимание към работите на българите-католици от XVII век, които са латински и университетски образовани. Централна част на изследването заема проучването на книгата „Абагар” на Филип Станиславов (който се е подписвал и като Philip Stanislao). Днес се знае, че това не е първата печатна българска книга (първата печатна българска книга е „Служебник”, 1508), но „Абагар” е първата книга, за която авторът пише, че е посветена на българския народ.

Накрая трудът е снабден с изводи, в които се правят обобщение във връзка с мястото на българския език в света на ранния европейски модернизъм.

#### РЕЗЮМЕ И СЪДЪРЖАНИЕ НА АНГЛИЙСКИ ЕЗИК:

#### BULGARIAN LANGUAGE IN THE PREHISTORY OF COMPARATIVE LINGUISTICS AND IN THE EARLY EUROPEAN MODERNISM

The present book comprises the author’s studies in the field of linguistics and slavistics intended to reveal the prehistory of comparative linguistics in Europe, the interest about Slavic languages, their genetic ties with other languages and the place of Bulgarian in the linguistic thought since thirteenth up to eighteenth centuries. Bulgarian language is examined in its early realizations during the period between sixteenth and eighteenth centuries in different discourses presenting the roots of modern times: printed form, discourse of lovers, registrations of texts or utterances under the label “Bulgarian” in other countries etc.

In the Introduction, the question of early cultural and linguistic relations of Bulgarians with the European Occident is analyzed in the light of linguistic material and historical data.

The Chapter One, titled *Bulgarian and other Slavic languages in the prehistory of comparative linguistics* is a study of the process during which the awareness of genetic ties between the languages in Europe (now regarded as a part of Indo-European family) was formed. The great discovery - the fact of the genetic affinity between Indo-European languages – was provided by the ‘discovery’ of Greek just as the ‘discovery’ of Sanskrit led to establishing the method of comparative linguistics by the end of eighteenth and the beginning of nineteenth centuries. The idea of linguistic affinity between Slavic, German, Greek, and Latin was promoted firstly by the Czech humanist Sigismund Gelenius (1497-1554) and the Swiss author Theodorus Bibliander (1509-1564) was the first who recognized the importance of the inflections in the linguistic comparative work.

The languages presented in the philologically oriented works were introduced under pseudo-antic names as “Etruscan (actually – Italian), Gallic (French), Epirotic (Albanian) etc., and some languages were variations of artificial linguistic forms (e.g. Dalmatian in the dictionary of Faust Vrančić, ).

By the end of the sixteenth century the Orthodox community in Rzecz Pospolita started

the edition of the philologically oriented works of medieval Bulgarian authors, e.g. the tractate *On the eight parts of speech* composed in tenth century by the Bulgarian erudite Johannes Exarch. In Ukrainian books the designation “Bulgarian language” was registered as well as a good deal of Bulgarian lexica from the time of so-called Middle Bulgarian period was presented in the dictionaries from the first decades of the seventeenth century.

The first linguistic specimen of Bulgarian (and of the others Slavic languages) was published in by the famous Russian author Alexander Sumarokov in 1781 who also recognized the linguistic affinity between Slavic and some other Indo-European languages.

The Chapter Two has the title *The beginnings of the modern discourses* the texts from the book of Athanasius Kircher (Roma, 1652) are examined as a presentation of the poetical forms of South Slavic people. The texts were written by the Croat Juraj Križanić and were intended to present the voices of the people of Illyria – a phantastic name for the land of South Slavs used through the

seventeenth century. Some other short poetic forms are examined, as the short songs in the Bulgarian-Greek phrasebook from the end of the sixteenth century with rhymes being the first registered Bulgarian poetic forms with rhymes and presenting an elaborated discourse of lovers. The problem of so-called bugarstiza songs is considered also as up to the twentieth century utterances were registered introduced into songs, sung in the region of the Adriatic see, meaning *you who believe in God and understand Bulgarian language*.

The Chapter Three is titled *Gutenberg's revolution*. The problems of early appearance (and after that – disappearance among the Orthodoxes) of printing books are examined with special attention to the works of Latin- and university-educated Bulgarian Catholic authors in the seventeenth century. The central part of the chapter is the study of the small book *Abgar*, published in 1652 in Roma by Philip Stanislao (who also wrote in Latin and in Italian). This is not the first Bulgarian printed book (the first Bulgarian printed book was published in 1508), but *Abgar* is the first book with author's dedication 'to the Bulgarian nation ' and this is the reason of the great importance of the book .

The final part of the book is under the title *Conclusions* and some generalizations about the reception of Bulgarian language in the early Modern Europe are proposed.

## C O N T E N T

PREFACE.....	2
INTRODUCTION.....	5
CHAPTER ONE. Bulgarian and other Slavic languages in the prehistory of comparative linguistics.....	16
1. Thirteen century – classification / classifications of languages and a comment on the language of Bulgarians.....	16.
1.1. Anonymous Bavarian chronicle.....	17
1.2. Roger Bacon on the language of Bulgarians.....	20
1.3. Lingua eteo- Bulgarica in a linguistic specimen.....	23

2. The first linguistic encyclopedia in the world.....	25
3. Sigmund Gelen and his comparative tables.....	31
4. Bartholomew Georgiević's data on the South Slavic languages.....	39
5. Theodor Bibliander – informed about Bulgarian language; considering the inflections as a basis for linguistic comparison.....	44
6. Language matrix theory: implicit and explicit.....	47
6.1. „Dalmatian language” in the dictionary of Faust Vrančić.....	48
6.2. Explication and systematization of Language matrix theory : Joseph Just Scaliger .....	54
7. Hieronymus Megiser: specimens of languages.....	58
7.1. „Illyrian language” of Hieronymus Megiser .....	58
7.2. Hieronymus Megiser's specimens of languages.....	60
8. Dubrovnic School in the preliminary stage of comparative linguistics.....	65.
8.1. The materials of comparison of Mauro Orbini .....	65
8.2. Sebastian Dolci (Sebastian Slade) and the genetic ties between English and „Illyrian”.....	70
9. The knowledge on Bulgarian language in the eighteenth century.:	
L. Hervás y Panduro.....	76
10. The Orthodox culture and the Bulgarian language heritage.....	83
10.1. The term <i>Bulgarian</i> (БЪЛГАРСКИ) language in the Sixteenth century.....	83
10. 2. Bulgarian in the Russian scientific thought.	

The first linguistic specimen of Bulgarian language	
- the prayer “Our Father “ (1781 г.).....	95
10. 2.1. M. V. Lomonosov differentiation of the „Slavic Bulgarians”.....	95
10. 2. 2. A. P. Sumarokov and the genetic relations between languages.....	96
10.2.3. „Our Father” in Bulgarian languages.....	101
10. 2.4. Differentiations between languages.....	105
10.2.5. Indo-European poetic syntax in the Lord’s prayer.....	112
11. The dictionary of Peter Palas with the cooperation of Ekaterina the Great – Lack of Bulgarian data.....	112
CHAPTER TWO. The beginnings of the new discourses .....	120
1. Are the Bulgarians and the Bulgarian language presented in the Kircher’s collection (Roma, 1652)?.....	120
2. The „Bulgarian songs” in the literature and in the folklore (ore between the both) .....	129
2.1. Poetic genre.....	129
2.2. The „Bulgarian songs” - so called Bugarštica (long verse songs).....	139
3. The Bulgarian-Greek phrasebook from the sixteenth century: The lover’s discourse .....	135
3.1. Linguistic features of the phrasebook.....	137
3.2. Content of the phrasebook.....	140

3.3. The songs from the sixteenth century and their cultural context.....	152
CHAPTER THREE: Gutenberg's revolution.....	157
1. Gutenberg's revolution and the Orthodox South Slavs: Cultural and linguistic attitudes.....	157
1.1. The „Miscellanies for Travelers” (Venice 1519/1520) and the medieval Bulgarian authors .....	158
1.2. The first South Slavic primer (Venice 1597): phonology of the reading.....	168
1.3. The fate of the South Slavic printed books.....	171
2. The Cyrillic alphabet and the Cyrillic fonts in Roma.....	172
2.1. The two Slavic alphabets and their names: „Hieronymiana” and „Cyrilliana” .....	172
2.2. Giambattista Palatino.....	175
2.3. The font of Robert Granjon .....	180
3. The first book, dedicated „to the Bulgarian nation ” by the author (Roma, 1652).....	183
3.1. Latin- and university-educated Bulgarians in the seventeenth century.....	184
3.2. The genre of the book „Abgar”.....	188
3.3. Content of the book „Abgar”.....	193
3.4. Psalm 148: the Božidar Vuković's text and Philip Stanislao's text.....	208
3.5. The borrowings from Polish in the language	



of „Abgar” .....	216
3.6. „Abgar” in the Philip Stanislao’s literary work.....	220
Conclusions.....	221
SOURCES AND BIBLIOGRAPHY.....	225
CONTENT.....	
SUMMARY.....	

### **1. АПРОБАЦИИ НА ЧАСТИ ОТ ТРУДА:**

1. Доклад на тема „Нови данни за българската поезия през XVI и XVII век (Невероятно, но факт: българска любовна поезия на костурски диалект от XVI век) . Юбилейна научна конференция на Филологическия факултет на ЮЗУ, декември, 2008 г.) (отпечатано)

2. Доклад на тема „Абагар” на Филип Станиславов, от Велике Булгарие бискуп (Рим, 1651 г.) : културен и книжовноезиков проект на образован християнин” – конференция в чест на професор Иван Кочев, юни 2010 г., Благоевград (отпечатано)

3. Доклад на тема «Абагар» на Филип Станиславов (Рим, 1651 година) и неговият културен контекст « - конференция на тема «*Chrześcijański Wschód i Zachód: formy dialogu, wzory kultury, kody pamięci* », *Poznań*, 21-22 października 2010 roku (под печат)

4. Доклад на тема „Гутенберговата революция и православните южни славяни”. – Международен балканистичен семинар. Кръгла маса в памет на проф. Илия Конев. Март, 2011 г. (под печат)

### **1.2. Лилия Илиева, Петко Петков, Лъчезар Перчеклийски.**

СРЕДНОВЕКОВНИ БЪЛГАРСКИ НОВЕЛИ. ТИКВЕШКИ СБОРНИК. ТЕКСТ И ИЗСЛЕДВАНИЯ. Благоевград, 2011.

От Л. Илиева са разделите: 1. Предговор, 2. Коментар, 3. Превод на текста (съвместно с П. Петков).

## 2. УЧЕБНИЦИ

### 2.1. ЛЕКЦИИ ПО ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА.

Автор: Лилия Илиева. Под редакцията на Гъ Джъцян. Пекин, Пекинский университет за чужди езици, дкември, 1997, 133 стр.

2.1. ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРИЯ. За студентите по българска филология от Пекиния университет за чужди езици. Автор: Лилия Илиева. Редактор: Гъ Джъцян. Пекин, Пекинский университет за чужди езици, септември 1996, 73 стр.

2.3. Лилия Илиева. УВОД В ЕЗИКОЗНАНИЕТО. Благоевград, 2001г., 359 стр.

## 3. ИЗБРАНИ СТАТИИ.

3.1. Лилия Илиева, Не, защото е „От Бога грехота, от хора срамота” : нравствен императив в българската традиция (данни от българския фолклор) – В: *Spomenica Valtazara Bogisica o stogodisnjici njegove smrti*, knjiga 2, Beograd 2011. Priredio: Luka Breneselović.

The role of Valtazar Bogisić as a founder of the Ethnology of Law of the South Slavs is well known. The origins of the European Law are usually sought in the history and the traditions of the European peoples. Bulgarian folklore texts reveal an ethical formula which is supposed to be a moral imperative in the Bulgarian tradition: ‘NO, because this is a sin in the eyes of God and it is a shame in the eyes of the men’. According to etymology of the words denoting the concepts of sin and shame, they are opposite concepts and can be viewed as metaphoric extensions on the human sense of the temperature. In the Slavic languages the word denoting ‘sin’ from etymological point of view denotes means ‘very hot’, whereas the word for ‘shame’ from etymological point of view means ‘very cold’. Many texts of Bulgarian folklore illustrate the moral imperative and the consequences of its violations.

3.2. Лилия Илиева. Български данни за наследството на индоевропейския поетически език: фрагменти от творби на Климент Охридски (X век) и Патриарх Евтимий (XIV век). – В: «Езиков свят», бр. 9, кн. 1, 2011 г., с. 13-30.

**Title:** Bulgarian Data on Indo-European Poetic Language's Heritage: Text's Fragments of Clement of Ochrid ( X Century) and Patriarch Euthimius (XIV Century)

**Abstract:** The Indo-European formulaic language has been under work of reconstruction since the Adalbert Kuhn's first reconstructed formula meaning 'imperishable fame' in the middle of XIX century. Now many Indo-European poetical text fragments are reconstructed but the texts of medieval Bulgarian literature have never been studied from the point of view of their inherited Indo-European stylistic features. The data of the rich Bulgarian epic traditions are usually ignored also, although the archaic origins of South-Slavic epic tradition are undoubted. The first reconstructed Indo-European formula meaning 'imperishable fame' is presented in the language of Bulgarian writer Clement of Ochrid as **netьtlěnnaja slava**, but in the language of Bulgarian folklore the formula under consideration is not preserved. The concept of "glory" in the language of Bulgarian folklore is interpreted in Indo-European framework thoroughly and some of the meanings need to be inferred in the context of specific rituals. The well known formula illustrated by the fragment of the second Merseburg spell 'bone to bone, blood to blood' is developed into two very sophisticated text's fragments of the Bulgarian literature, one written by Clement of Ochrid in the X century and the other – by Patriarch Euthimius in the XIV century.

**Key words:** Indo-European Poetic Formulae, Bulgarian Folklore, Medieval Bulgarian Literature

3.3. Лилия Илиева. Българският език и езиковите универсалии. – В: К. Вачкова (отг. ред.). *Summa cum pietate. Studia litterarum. Отговорността пред езика*. Шумен, 2007, стр. 34-43).

**Title:** BULGARIAN AND LANGUAGE UNIVERSALS

**Key words:** Greenberg's Universal no.28; exceptions; demonstrative pronouns in Bulgarian, relative pronouns in Bulgarian, Slovenian, Slovak, Czech, Old Bulgarian

(Abstract)

The paper presents some exceptions of Greenberg's Universal no.28, in which the derivation is not placed between the root and the inflection, but the inflection follows the root and precedes the derivation. Typical example is the Bulgarian demonstrative pronoun *tak-a-va* (Feminine form), *tak-o-va* (Neutral), *tak-i-va* (Plural), meaning 'such kind of', in which the derivation *-va* follows the inflections *-o-*, *-a-*, *-i-*. The same exceptions of the rule are the forms of relative pronouns in Bulgarian (e.g. *koj-to* MASC., *koja-to* FEM, *koe-to* NEUT, *koi-to* PL 'which') as well as the relative pronouns in Slovenian, Slovak, and Czech, where we can trace the origin of the construction to Old Bulgarian and Common Slavic.

The complicated word-formation of pronouns in Bulgarian and some other Slavonic languages presents unique structures, which throw new light upon the morphological patterns in the World languages.

#### 4. ДРУГИ ПУБЛИКАЦИИ СЛЕД ДОЦЕНТУРА:

##### 4.1. СТАТИИ И СТУДИИ:

Л. Илиева. Световното значение на езиковедските приноси на проф. Д-р Иван Георгов – *Македонски преглед* 1996/3

Л. Илиева. Общи задачи на българистиката и китаистиката – *Дун Оу* 1996/4 (на китайски език), С. 39-42.

[В статията се разглеждат 1. индоевропейските заемки в старокитайския език и техни български паралели, 2. Китайски заемки в българския език чрез посредничество на прабългарите (от типа на „чай”, открита от Ив. Добрев в български текст от 12 в.), 3. китайски заемки в българския чрез посредничество на турския език, 4. нови заемки и калки от китайски език в българския език.]

Л. Илиева. Китайската гадателна книга “И дзин” и един южнославянски ръкопис – *Балканстичен форум*” 1995,

Л. Илиева. Из речника на прабългарските социални институции: съществува ли “тюркска езикова следа”? – *Балканистичен форум* 1996/3, С. 7-20.

Л. Илиева. Език и общност – *Балканистичен форум* 1997/3, С. 74-99.

Л. Илиева. Праславянското \*kālinā като термин за родство – *Общност и многообразие на славянските езици. Сборник в чест на проф. Иван Леков. София, 1997*

Л. Илиева. Етнолингвистиката – поле между етнологията и “другата” лингвистика – *Български фолклор* 1998/3

Л. Илиева. Синдромът “Александър” – *Балканистичен форум* 2000/1-2-3, С. 51-60.

Л. Илиева. Името на Самуиловата дъщеря Косара: произход и значение – *Македонски преглед* 2001 /2 (статия)

Л. Илиева. Брачната терминология в Босилеградско – *Известия на историческия музей Кюстендил. Т. VI. Велико Търново, 2002*

Л. Илиева. Скромното начало на българската лингвистика: Теодосий Икономов – *Съпоставително езиковедие* 2003/3, с. 138-143.

Л. Илиева. Келтомания с келтите и без келтите – В: К. Кръстанова, В. Ганева-Райчева, И. Бокова, М. Златкова, М. Рашкова, Вл. Пенчев, Е. Мицева, Л. Илиева. *ОБЩНОСТИ И КУЛТУРА. Пловдив, 2003 г., стр. 127-135.*

Л. Илиева – Фолклорният израз ‘(х)иня вера’. В: *Български фолклор*, кн. 4, 2004 (научно съобщение)

Л. Илиева. Античният логически парадокс “крокодилът” и кореспонденцията на цар Симеон. В: А. М. Тотоманова, Т. Славова (съст.) *СБОРНИК В ЧЕСТ НА ПРОФЕСОР д. ф. н. Иван Добрев, член-кореспондент на БАН и учител. София, 2005 г., С. 198-200.*

Л. Илиева. Рецепция на българската литература в Китай – Езиков свят, т. 6, 2008, с. 70-75.

Л. Илиева. Нови данни за българската поезия през XVI и XVII век. – Юбилеен сборник на Филологическия факултет. Благоевград, 2009, стр. 17-35.

Л. Илиева. Китайската терминология за родство. – Езиков свят, т. 7, кн. 2, с. 232-252.

Л. ИЛИЕВА. Българистиката в Китай като реалност – Езиков свят 8, кн. 1, 2010, стр. 7-12.

Л. Илиева. **Езикът на китайските хуни сюнну. (匈奴語). ОБЩИ ДАННИ** – Езиков свят 8, кн. 2, 2010, с. 120-126.

Л. ИЛИЕВА. Български данни за наследството на индоевропейския поетически език: фрагменти от творби на Климент Офридски (X в. ) и Патриарх Евтимий (XIV в.). )– Списание «Езиков свят», бр. 9, кн. 1, 2011 г., с. 13 -30.

Л. Илиева. Синтактичните конструкции с глаголно сказуемо със *се* в светлината на някои нови синтактични теории – списание на СУБ «Многообразие в единството» (приета ца печат).

#### **4.2. РЕЦЕНЗИИ И ДР.**

Л. Илиева. Рецензия за Yang Yanjie. Baojialiya yu yufa. Beijing, 1993 – *Съпоставително езикознание 1996/3*

Л. Илиева. Рецензия за Wang Yuanxing. Tujue lishi wenyuzue yanju. Beijing, 1995 – *Балканистичен форум 1996/3*

Л. Илиева. Рецензия за Deng Yangchang, Liu Runqing, Language and Culture. Beijing, 1994 – *Съпоставително езикознание 1996/1*

Л. Илиева. Рецензия за Прилози проучаванъу језика. Нови Сад 1996 – *Балканистичен форум 1997/3*

Л. Илиева. Рецензия за Ил. Кръпова. Лекции по езикознание. Пловдив, 2000 – *Съпоставително езикознание* 2003/3

Л. Илиева. Рецензия за Л. Лашкова. Сравнителна граматика на славянските езици – *Съпоставително езикознание* 2002/1

Л. Илиева. Сбогом на Цанко Младенов – Български език и литература 3, 2008, с. 72-73.

Л. Илиева. Езиковата типология – проблем за българската наука. – *Съпоставително езикознание*, кн. 1, 2009, стр. 98-134.